

معرق سنگ؛ هنر فراموش شده

• تابلوی خانه روستایی با استفاده از سنگ‌ریزه با رنگ طبیعی

< سیدعبدالرضا جعفری صدر

مدرس دانشگاه
و مؤسس گهرشناسی تپلا

هنر معرق با نام معرق چوب گره خورده است زیرا در سال‌های اخیر این هنر توسط کارهای چوبی توسعه و رونق بیشتری یافته و به گفته مورخان و محققان هنر معرق چوب بعد از هنر معرق سنگ و کاشی رواج و رونق پیدا نموده و برخی معتقد هستند که کم‌توجهی به هنر معرق کاشی و سنگ سبب توسعه معرق چوب شده است.

در یافته‌های باستان‌شناسی شهر سوخته زابل متعلق به ۵ هزار سال پیش اولین اثر هنری معرق سنگ دیده شده که با استفاده از سنگ، استخوان و عاج بر روی یک شانه نقش بسته است.

در تیرنس یونان و تمدن بین‌النهرین در هزاره سوم پیش از میلاد نیز آثار موزاییک سنگ دیده شده است. در آن هنگام استفاده از سنگ در کف، دیوار و سقف رایج بوده است. اولین معرق با استفاده از کاشی‌های شیشه‌ای متعلق به ۱۵۰۰ سال پیش از میلاد، در کاوش‌های سوساد و چغازنبیل مشاهده شده است.

به تابلوها و کتیبه‌های مونتاژ شده از جورچین قطعات کوچک گرد، تخت، مربعی و رنگارنگ سنگ و سایر مواد مانند شیشه، کاشی، سفال، استخوان و ... هنر معرق یا موزاییک سنگ گفته می‌شود. آثار هنری نشانه نبوغ و قدرت آفرینش هنرمند است. هنر نشانه بصیرت، آگاهی، دانایی و توانمندی بشر است، از ابتدای تاریخ تکاملی بشر تاکنون، استفاده از مواد طبیعی در دسترس، برای تزئین بناها و تهیه صنایع دستی رایج بوده است. هنریک فرایند تکوینی است و هنری ماندگار است که بارقه‌هایی از خلاقیت، نوآوری و زیبایی را به همراه داشته باشد.

هنر معرق سنگ یک هنر تزئینی برای دکوراسیون داخلی و نماهای خارجی ساختمان‌هاست. در این هنر، هنرمند با قرار دادن تکه‌های سنگ، کاشی، چوب و سایر اشیاء در رنگ‌ها و اندازه‌های متفاوت در کنار یکدیگر دست به خلق اثر تازه می‌زند که در نوع خود بدیع و تازه است.

هنر استفاده از سنگ، هنر رایج و پررونق قرن ششم تا پانزدهم میلادی مقارن با امپراطوری بیزانس در اروپا بوده است. بعدها دوره رنسانس این هنر از مد رفت و دیگر به جایگاه و رونق گذشته خود بازنگشت. از هنر موزاییک سنگ و سفال در دوران نخست هنر اسلامی نیز به‌طور گسترده در تزئین مکان‌های مذهبی و کاخ‌های سلاطین استفاده می‌شده است که پس از قرن هشتم، استفاده از آن به تدریج رو به کاهش گذاشت.

استفاده از عاج فیل، صدف و ترکیب آن با سنگ‌های قیمتی در معرق‌های یافت شده در تمدن‌های باستانی نشان می‌دهد که این هنر نزد ایرانیان باستان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار بوده است. بهره هنر معرق از علوم ریاضی و هندسه و همچنین طراحی، نقاشی، منبت، تذهیب و خوشنویسی را نباید فراموش کنیم. اوج استفاده از هنر معرق سنگ، کاشی و سفال در دوران تیموریان بوده است و پس از آن در دوران سلجوقیان هنرمندان بسیاری به استفاده از این هنر و توسعه آن پرداختند. در دوران صفویه نیز آثار استفاده از این هنر به چشم می‌خورد. هر هنری یک تاریخ تکوینی دارد، دوام سنگ و کاشی بیش از چوب است و دوام کوتاه چوب سبب شده تا آثار چوبی کمتر از سایر موارد اثری بر جای بگذارند. امروزه از این هنر در تزئینات داخلی ساختمان و حتی تابلوهای دیوارکوب استفاده می‌شود.

سخن پایانی

هنر موزاییک سنگ بسیار متنوع و دارای سبک‌های مختلف است و می‌تواند به‌عنوان یک عنصر تزئینی در منازل مسکونی و مکان‌های عمومی استفاده شود. با استفاده از ترکیب انواع مواد و مصالح مانند سنگ و فلز، کاشی و فلز، سنگ و چوب و ... می‌توان ایده‌های بسیاری را برای خلق آثار متنوع فراهم نمود. نقطه قوت این هنر استفاده از مصالح بومی است که در همه نقاط به‌وفور در دسترس است، اخیراً معدودی از هنرمندان به این رشته از هنر پرداخته‌اند. فیروزه کوبی و تابلوهای سنگ نمونه‌هایی از آن هستند.

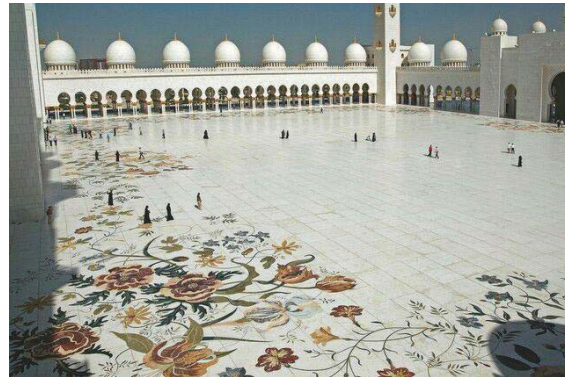
استفاده از خرده‌سنگ‌های قیمتی و نیمه قیمتی مانند فیروزه، کریزوکلا، لاجورد، عقیق و باطله کارخانه‌های سنگ‌های تزئینی را می‌توان به‌عنوان ماده اولیه ارزان معرق سنگ در همه نقاط به‌سادگی پیدا نمود. در هنر مدرن موزاییک سنگ می‌توان به احیاء آثار گذشته نیز توجه نمود.

با توجه به مواد و مصالح فراوان این هنر در استان کرمان، توجه به آن به‌عنوان یک منبع درآمد ضروری است، هنر تصویری قدمتی بیش از شش برابر زبان نوشتاری دارد.

هنر معرق سنگ حلقه گمشده هنر استفاده از باطله‌ها و دور ریزهای سنگ است، در این هنر تجربه اهمیت اساسی دارد و تحصیلات هنری در جایگاه بعدی است. هنر معرق، هنر جورچین است و با کمی خلاقیت می‌توان با مواد در دسترس به آثار بدیعی دست پیدا نمود. جای خالی هنر معرق سنگ در صنایع دستی معلوم است.

● جورچین سنگ‌های طبیعی رودخانه

● استفاده از ترکیب رنگ‌های مختلف سنگ در مسجد شیخ زاید در ابوظبی

● استفاده از باطله‌های سنگ تزئینی در ساخت تابلوهای سنگی